

търси символичния смисъл на изобразяваното явление. За К. Христов самото явление е вече достатъчно богато и интересно. Поеът чувства необходимостта да се потопи в света на природата, да се наслади от едва доловимите ѝ движения и аромати, да насити сетивата си с усещанията, които тя създава, да се разтвори в нейния мир, да заживее с нейната първична естественост. Опитал ли се обаче да вложи някаква идея, да изобрази своя мисъл, поетът разваля стихотворенията. Защото техният смисъл е в богатството на възприятията, в пластичността и изчерпателността на рисуанка, в умението на поета да ни въведе в приказния мир на Пана и да ни подсказва всичките му загадки, всичките му неуволими трепети и движения. Проблематика в лиричните пейзажи на Кирил Христов безспорно има, но това не е проблемност, родена от човешкото съзнание и вложена в подходяща природна картина. Това е многозначността на всеки конкретен факт, богатството и съдържателността на истинския живот. Или както се изразява един от изследователите на поета: В природната лирика на Кирил Христов сякаш „липсва субекта, той сякаш се е „разтворил“ в изобразеното явление, не можем да го открием, да разберем настроението му, да разгадаем преценката му, присъдата му над това, което рисува. . . Тук има една драма и ние можем да ѝ да-

дем много тълкувания, без да я изчерпим; ние можем да я обясняваме много пъти, без да сме сигурни, че сме я обяснили напълно. . . Защото във всяко изкуство, и най-натуралитичното, може да има символика, в един пейзаж вие може да влагате каквото си искате съдържание, да му давате най-разнообразни тълкувания. Но това само показва, че картината е богата на съдържание, почти неизчерпаема по смисъл, както истинският живот.“ Позволих си да направя това отклонение, защото ми се струва, че в книгата тази особеност на Кирил Христовата пейзажна лирика остава на по-заден план.

В своята цялост обаче интерпретациите на Михаил Арнаудов са интересни и верни, логически и художествено обосновани, подкрепени с много и сполучливо подобрени примери. Кирил Христов е не само оценен, Кирил Христов е разбран като човек и като художник, с всичките си идеи и естетически търсения, колебания и неудачи. Образът на поета ни става по-поятен и по-близък, очертава се мястото му в българската литература, неговата роля в развитието на поетичната мисъл у нас. За всичко това трябва горещо да благодарим на академик Михаил Арнаудов.

Светла Гюрова

КНИГА ЗА ХАРАКТЕРА НА БЪЛГАРИНА

Когато говорим или пишем за нашия национален характер, за характера на българина в различните му отсенки и нюанси, ние сме склонни да мислим, че можем да изчерпим лесно въпроса — ще кажем не за скромността и трудолюбието му, за хвърността и твърдостта, му, за честността и гостоприемството му. . . Но когато поискаме да навлезем в детайлите, в дълбочината и същността на този проблем, ние изведнъж се сблъскаме със сложни, трудно разрешими въпроси, с един цял лабиринт от неизследвани, непредполагани и изненадващо задълетени връзки и взаимоотношения, с психологически загадки и противоречиви положения. Тази сложност еднакво е валидна както за научните, исторически и публицистични трудове, засягащи черти от характерологията на българина, така и за художествените произведения, в които се пресъздават характери на българци. Ще срещнем изумително разнообразие на трактовки, гледища, възгледи, мнения и преценки. . .

Но все пак в характера на българина има общи, неизменни черти, създадени и форми-

рани в течение на векове, носещи специфична, чисто българска окраска. А за да бъдат преоткрити за нас и показани пред света, те трябва да бъдат основно опознати, осъзнати и пресъздадени с възлуващо слово, в ярки образи.

Значителна част от тези проблеми се осветляват от видния наш литературен критик и есеист Ефрем Каранфилов в първата част на неговата книга „Българи“. Трябва да се радваме, че разполагаме с тази интересна книга, която „не е история“ и в която „личностите не са подбирани съобразно тяхното историческо място и значение“. В кратката си бележка в началото на книгата Каранфилов пояснява, че „са го възлужавали проблемите на характера и епохата, човешката същност в образите на някои незабравими или забравени герои; и най-важното: тяхната връзка, влияние и въздействие върху нашата съвременност“.

„Българи“ е една действително оригинално замислена и осъществена книга, написана с много обич и разбиране на сложния характер на българина. Със забележително проникновение в най-съкровената същност и с отчитането на вътрешната диалектика на образите на героите Ефрем Каранфилов твори

¹ Ефрем Каранфилов. Българи. Изд. Народна младеж, 1968 г.

ярка публицистика и есенстика, която се чете с напрежение и вътрешна развълнуваност. . .

Една група есеистични очерци са посветени на незабравими духовни първенци, най-висшата еманация на нашия народ — Паисий, Раковски, Левски, Бенковски, Иван Вазов, Кольо Фичето, Захари Стоянов, Гоце Делчев, Яне Сандански, Георги Киров, а другата — на по-малко известни или забравени герои и военни дейци като майор Атанас Узунов, майор Коста Паница, полковник Борис Дрангов, солунските атентатори. . . И това „съжителство“ в една и съща книга на герои от различни мащаби, с различно значение в нашата национална история не дразни, защото сме разбрали, че авторът търси не историческото им значение, а оригиналността и своеобразието на българските им характери, закономерностите и противоречивостта в техния житейски път, проявите и делата им като представители на един горд и храбър народ. Именно това е, което привлича в тази наистина българска книга, характерна с дълбокото психологическо разузнаване в тайните на българския характер, в неговата историческа, народностна и гражданско-етична стойност.

В книгата „Българи“ Ефрем Каранфилов навлиза в същността на една проблематика, в която той е безспорен майстор — характерологията на българина — свързан с епохата, създава го като герой. И когато пише литературна критика, Каранфилов неизменно се спира на характерите на образите и героите на писателя, чинто творби разглежда. Известна ни е прецизността, с която той анализира. Но тук става дума за нещо друго: той пише направо за своите любими герои.

Есетата му за майор Узунов, майор Паница и полковник Дрангов, едни от хубавите в книгата, разглеждат образи и характери на позабравени герои от нашата близка военна история. Ние с интерес следим техния противоречив и трагичен житейски път, оставаме трогнати от всеотдайността им на делото и на народа, развълнувани от майсторския анализ на характерите им. Прави впечатление не толкова значимостта на тези личности в общонационалната ни съдба, а невероятната им привързаност към идеите, на които са служили и за които са се пожертвували независимо дали тези идеи са съвзвучни с днешните ни разбирания. . .

Между най-хубавото в книгата бих поставил и есетата за Гоце Делчев и Яне Сандански. Образите и характерите на тези вшестелни фигури на борци за свободата на Македония са запленени въображението на автора и той им е посветил страници, които държат в непрекъснато напрежение, възнуват и трогват. Човек изпитва справедлива гордост, че нашата земя е родила такива юначни и непреклонни герои, такива силни и мъжествени хора колкото велики в делата

си, толкова скромни и човечни в отношенията си със своите другари. . .

Каранфилов не затъва в излишни подробности, не се впуска в регистриране на плочовите и минусите в биографиите на героите, а търси основното, характерното и трайното у тях, което го прави забележителен личност. Анализът, на който подлага техните характери, е съпроводен с конкретни случаи от техния живот, със съпоставки с други, близки или противоположни на тях личности, с авторски съждения и преценки, с интересни мисли и изводи. Тези паралели са най-често там, където личностите са свързани в житейския си път, били са близки, а после са станали врагове, изменяли са на идеите си, а след това отново са ги прегръщали. . . Такъв метод е възприел авторът, когато разглежда характерите на майор Узунов и майор Паница, на Гоце Делчев, полковник Дрангов и Яне Сандански.

С вдъхновение и майсторство е написано и есето „Захари Стоянов между Бенковски и Волов“, в което авторът изтъква огромното различие в характерите на двамата големи революционни дейци въз основа на литературния материал от „Записките“ на Захари Стоянов. Каранфилов не може да скрие авторското си възмущение, когато говори за „сълзите на Волов при конфликта за пълномощията“. Този трогателен момент в нашата революционна история, запечатан в книгата на Захари Стоянов и анализиран със завидна проникновеност от автора, е един от най-възвълнуващите моменти в неговата книга. Затова ще намери точните и силни думи, за да обрисова този момент: „Между трагическите сълзи на главния апостол, проблясващи в светлината на фенерите, и суровите блясъци от сабита на главния войвода е изплетено величието на тази единствена нощ, на това първо наше народно събрание.“

Друга красота и сила крие в себе си есето за Кольо Фичето: авторът пише за гравидния гений на българина, за творческото начало в живота на нашия народ, продължено така щастливо и в наши дни, на което е посветил други свои литературни изследвания. За Кольо Фичето Каранфилов говори вдъхновено, развълнувано, приповдигнато: „И ако трябва да си го представя, аз виждам дряновския майстор така: един човек със запрятнати ръкави, юнашки работи в гръмовната и бурна епоха. Той знае за какво живее на земята. А това е най-важното знание. Ето защо животът му е велик по труд и съвест.“

За Паисий, Раковски, Левски, Бенковски и Иван Вазов е трудно да се каже нещо ново и по нов начин. Но Ефрем Каранфилов е продължал и тази трудност. Той е извалял в кратки есета — от по няколко страници — техните образи и характери, намерил е най-точните слова, за да ни припомни отново историческото им и човешко обаяние, да ги проектира пред нас в неочаквани измерения. Може би само есето за Георги Киров, макар

и велишено от интересни мисли и оценки отстъпва от другите по своята композиция, начин на постройка и изложение. Тук надделяват познавателните и публицистични моменти.

Книгата „Българи“ на Ефрем Каранфилов поставя и разрешава интересни и малко разглеждани в нашата литература проблеми. Не е трудно да се забележи, че основният патос, характерен за всичките му работи, се изявява в творческите усилия да се покаже и разкрие народността характер на българина в неговите най-съществени и отличаващи го черти, като съчетава „външния паралелизъм“ с „вътрешното противопоставяне на образите“. Този специфичен за автора метод, използван в новата му книга с умение и способност за психологически анализ, го довежда до значителни сполуки. Отново съзираме едно от характерните качества на критика и есеиста Каранфилов — да намира общото в отделните факти, да търси вътрешното единство в многообразието на проблемите, да прави общоважими изводи и преценки. В есетата си Каранфилов пише изключително за характери, герои и събития, които са свързани или могат да се

свържат и с някои съвременни проблеми. Мислите и сентенциите, които ни предлага така щедро на различни места, имат значение и за днешното време. Есетата за Паисий, Левски и Раковски, за Дрангов, Гоце Делчев и Сандански са изпъстрени с такива мисли, които разширяват и обогатяват идеята и проблема за патриотизма, разкрит многостранно, за да се види колко близки и скъпи са за нас тези незабравими герои. „Българи“ е ярко патриотична, граждански развълнувана книга. В нея всеки ще открие частица от себе си, от своя характер, макар не всеки да е герой: нали и героите носят в себе си обикновени човешки черти и въпреки това са необикновени, велики личности, защото в дадени исторически моменти са доловили най-същественото за епохата, съумели са да почувствуват историческото си призвание, борили са се и са се жертвували в името на пламенната си любов към родината. Ето затова такива личности се открояват на фона на епохата, оставят името и делото си на следващите поколения, превръщат се в знаме, в легенда, в песен. . .

Георги М. Григоров

ПРИ ИЗВОРИТЕ НА НАСЛЕДСТВОТО

Пътищата в науката са като пътищата в живота — различни и многообразни. Едни учени дълго се озъртат, мерят, опитват, докато се доберат до своя научен терен, до архимедовата точка на своето научно призвание. А след това — пот и кръв, за да стъпят на него, пот и кръв да го разорат. Обикновено плодовете падат в късна есен — сочни и едри, зрели и обилни, както и трябва да се очаква от добрия градинар. И всичко би било много добре, ако дните на човешкия живот не са броени, ако не жилавостта на организма, а изискванията на делото определяха неговата продължителност. Но пред времето човек е немоощен и крехък. . .

Затова по-щастливи са феномените на ранното призвание: тези, които веднага намират себе си. В самото начало те не свалят звезди, не могат да прескочат трудностите на своето осъществяване. Разбира се, и на тях научната истина не им се отдава без предварителна подготовка, без мъчително придобивано изследователско майсторство, без професионална техника. Леки пътища в науката няма. . .

От първите си стъпки те знаят какво търсят и към какво се стремят. Добра или лоша почвата им е под краката — здрава, стабилна, обичана като родната земя на войника. Природата си има своите капризи и тук жътвата може да закъснее, и тук никой не е застрахован от бедствия, но което е най-важно:

времето, сроковете. . . Те сякаш следват естествения ритъм на работата. Отмереност, спокойствие, целенасоченост — не само спестяват лутанията, не само падат крехкия организъм на кабинетния работник, но и като че ли отвоюват жестоките закони на биологията в полза на делото. Тогава и старостта е плодотворна с всичките предимства на натрупания опит, мъдрост и знания. Тогава и работата спори, тогава и времето се превръща в съюзник на науката.

Не ше и дума. Главното са резултатите, а до тях се домогват учените и от единия, и от другия тип. Все пак има някаква справедливост към мъчениците на науката. Но иска ли питане, че за учения ранното насочване е не по-малко важно от наличието на талант.

С. Й. Машински принадлежи именно към тази щастлива категория. Той като че ли веднага попада на призванието си. Няма го лутането, опипването, прескачането от тема на тема. Няма я колебливостта, нерешителността, които характеризират младия учен при първия досег със сериозното изпитание. С. Й. Машински влезе в бой със солидни оръжия: солидна подготовка, целенасоченост, настойчивост и упоритост. В началния етап наистина личеше престараване, прекалена амбиция: „детските болести“ на учения. Но като онези млади певци, които щом стъпят на сцената, изведнъж разбираш, че ще